

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-10-98-65>

УДК 378.096.147(08)

Гапонова Л.Є.¹

Університет митної справи та фінансів

САМОСТІЙНА РОБОТА СЛУХАЧІВ ПІДГОТОВЧИХ ВІДДІЛЕНЬ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Анотація. У статті досліджено види самостійної роботи слухачів підготовчих відділень вищих навчальних закладів під час вивчення української мови як іноземної. Висвітлено форми навчального процесу підготовчого відділення для іноземців, а також їх основні завдання та функції у вищих навчальних закладах освіти. Проаналізовано переваги і недоліки самостійного вивчення української мови іноземцями. Самостійну роботу розглянуто як форму мотивованої активної пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти. Зазначено особливості застосування самостійної роботи в умовах дистанційного навчання. Запропоновано подальші шляхи удосконалення самостійного опрацювання мовних тем з урахуванням індивідуального добору програм навчання для іноземців-слухачів підготовчих відділень вищих навчальних закладів освіти.

Ключові слова: українська мова як іноземна, самостійна робота, індивідуальна робота, іноземці-слухачі підготовчих відділень.

Haponova Liudmyla

University of Customs and Finance

INDEPENDENT WORK LISTENERS OF PREPARATORY DEPARTMENTS WHILE STUDYING THE UKRAINIAN LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE

Summary. The article examines some types of independent work of students of preparatory departments of higher educational institutions during the study of Ukrainian as a foreign language. The forms of the educational process of the preparatory department for foreigners, as well as their main tasks and functions in higher educational institutions are highlighted. The advantages and disadvantages of independent study of the Ukrainian language by foreigners are analyzed. Independent work is considered as a form of motivated active cognitive activity of higher education seekers. For effective independent work of students while studying Ukrainian as a foreign language in higher educational institutions, it is necessary to use such types of independent work as listening, extracurricular reading, as well as exercises and test tasks of different levels of difficulty, based on the identified poorly mastered topics during classroom classes, by performing tasks that determine the level of mastery of individual topics of the discipline. Independent student work is impossible without strong motivation, the activation of which largely depends on the teacher. Motivation can be both common to all students and individual to each individual student, depending on a number of factors for each individual. The motivation of learning the teacher must always maintain, and in case of its reduction or disappearance to further adjust it. This work of the teacher (individual tasks, individual motivation, etc.) will contribute to the deepening and consolidation of knowledge gained directly in the classroom while working with the teacher, will serve as an additional means of effective learning of Ukrainian as a foreign language. Also a very important element of independent work is the acquisition by students of the necessary skills and, as a result, experience to study independently, make decisions, choose answers, justify their choice with knowledge gained during the study of Ukrainian working in practical classes with a teacher. Further ways to improve the independent work on the study of Ukrainian as a foreign language, taking into account the individual selection of training programs for foreigners-students of preparatory departments of higher educational institutions.

Keywords: Ukrainian as a foreign language, independent work, individual work, foreign students of preparatory departments.

Постановка проблеми. Підготовчі відділення є структурними підрозділами вищих навчальних закладів України, що створені для роботи з іноземними громадянами та їхньої підготовки до вступу і подальшого навчання за обраним фахом. Під час навчання на підготовчому відділенні основною метою є формування знань, умінь і навичок у тому обсязі, який забезпечує подальше успішне навчання іноземних громадян та осіб без громадянства у вищих навчальних закладах України, а також створення всіх необхідних умов для швидкої адаптації іноземців та осіб без громадянства у новому соціально-культурному середовищі. Серед основних завдань та функцій таких відділень є вивчення слухачами української мови та інших навчальних дисциплін нерідною мовою навчання згідно з навчальними планами та програмами, а та-

кож соціально-психологічна, соціально-культурна, лінгвістична адаптація слухачів до умов навчання у вищих навчальних закладах України.

Навчальний процес здійснюється в таких формах: навчальні заняття, самостійна робота, контрольні заходи. Основними видами навчальних занять є: лекції, аудиторні практичні та семінарські заняття, консультації.

Самостійна робота є однією з форм організації навчального процесу слухачів підготовчого відділення і передбачає складання індивідуального плану навчання, від якого залежить обсяг матеріалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику самостійної роботи студентів, розглядали у своїх дослідженнях В. Буряк [1], В. Жуковський, К. Сімак [4], А. Котова, Р. Туренко [5], Р. Жангазінова, С. Кусяк [6; 7; 8] та ін.

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0199-6463>

Дослідник В. Бурак проаналізував самостійність навчання як сучасний дидактичний принцип. Зокрема автор визначає самостійну роботу студентів як "...виконання студентами тих чи інших завдань, заданих на самостійне опрацювання на аудиторному занятті чи на домашнє завдання, і освоєння студентами прийомів і методів самостійної навчальної роботи" [1, с. 14].

Значний внесок у самостійне вивчення української мови як іноземної зробили автори Р. Жангазінова та С. Кусяк. Ними було опрацьовано фонетику, морфологію і синтаксис української мови у навчальному посібнику, що складається з трьох книг відповідно. У першому розділі їхнього посібника навчальних матеріалів зазначено: "Мета самостійної пізнавальної діяльності студентів – навчитися індивідуально здобувати, оновлювати, поповнювати знання, плідно використовувати їх під час навчання та в подальшій професійній діяльності" [6]. У другій частині посібника для самостійної роботи іноземних студентів підготовчого відділення зазначені автори подали матеріали для проведення самостійної роботи з морфології сучасної української мови, де наголошено: "Вправи і завдання, допомагають виробити навички вправного користування граматичною базою у вивченні висловлювань у комунікації. До кожного уроку є теоретичний матеріал й орієнтовна основа навчальної діяльності" [6]. У третій частині посібника подано навчальні матеріали для проведення самостійної роботи з синтаксису сучасної української мови, адресовані для чужоземних студентів підготовчого відділення медичного профілю. Тут автори зауважили: "Сучасна реформа вищої освіти – це насамперед перехід від парадигми навчання до парадигми освіти, самоосвіти. Розв'язати це завдання неможливо лише шляхом передачі знань у готовому вигляді від викладача до студента. Необхідно всіляко сприяти перетворенню студента з пасивного споживача знань в активного їх творця, здатного сформулювати проблему, проаналізувати шляхи її вирішення, знайти оптимальний результат. Тому самостійна робота студентів є не тільки важливою формою навчального процесу, а й має стати його основою" [8, с. 4]. Цілком погоджуємося з цією слушною думкою. Проте, цей навчальний посібник призначений для студентів, які вже мають навички самостійної позааудиторної роботи з навчальним матеріалом.

Огляд і аналіз публікацій стосовно місця, функцій, шляхів удосконалення тощо самостійної роботи студентів у сучасному освітньому процесі доводить, що для отримання максимального результату від самостійної роботи необхідно правильно визначити мету, зміст, методи, а особливо форми організації процесу самостійного навчання, оскільки саме вони мають суттєвий вплив на становлення особистості, сприяють підвищенню інтелектуального і творчого потенціалу, розвитку аналітичного мислення та формуванню самостійності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. До сьогодні ще не було розглянуто самостійну роботу як обов'язкову складову і продуктивний засіб ефективного засвоєння української мови як іноземної слухачами підготовчих відділень у процесі оволодіння українською мовою як іноземною.

Метою нашої наукової розвідки є висвітлення основних засад самостійної позааудиторної роботи іноземців-слухачів підготовчих відділень, що сьогодні навчаються у вищих навчальних закладах України, як невід'ємної частини навчальної діяльності під час вивчення української мови як іноземної.

Позааудиторна самостійна робота слухачів ВНЗ є обов'язковою складовою навчального процесу. Вважаємо самостійну навчальну роботу однією з форм навчальної діяльності, зокрема інтеграцію специфічної діяльності студента та викладача під час вивчення української мови як іноземної. Також варто зазначити, що самостійна робота студента неможлива без потужної мотивації, активація якої значною мірою залежить від викладача. Мотивація може бути як загальною для всіх студентів, так і індивідуальною для кожного окремого студента, що залежить від низки чинників для кожної особистості. Мотивацію навчання викладач має повсякчас підтримувати, а в разі її зниження чи зникнення додатково коригувати. Зазначена робота викладача (індивідуальні завдання, індивідуальна мотивація тощо) сприятиме поглибленню і закріпленню знань, отриманих безпосередньо на заняттях під час роботи з викладачем, слугуватиме додатковим засобом ефективного засвоєння української мови як іноземної.

Досить важливим елементом самостійної роботи є набуття студентами необхідних навичок, а в результаті й досвіду самостійно навчатися, приймати рішення, обирати варіанти відповідей, обґрунтовувати свій вибір знаннями, отриманими під час вивчення української мови працюючи на практичних заняттях з викладачем. Опанування української мови як іноземної поєднується з повторенням та перевіркою вивченого матеріалу шляхом самостійного виконання студентами вправ чи тестових завдань. Під час самостійної роботи у кожного студента можуть виникати складнощі з відповіддю, завдяки чому саме на проблемних для студента питаннях концентрується його увага.

Такий досвід самостійної роботи із закріпленням кожної теми буде корисним для іноземців, які не володіють українською мовою, але прагнуть вивчити базові слова та фрази, що допоможуть їм порозумітися в україномовному середовищі.

За допомогою самостійних завдань можна не лише вивчати слова, а й тренуватися у їх правильному написанні, зокрема шляхом прочитання і записування по пам'яті або аудіювання. Такі завдання можна ускладнити виконанням правильного перенесення слів з рядка в рядок або використанням стандартних скорочень слів.

Для закріплення навичок аудиторного читання, необхідно використовувати такий вид самостійної роботи як позааудиторне читання. Цей вид самостійної роботи сприяє не лише збільшенню лексичного запасу здобувачів вищої освіти, а й вмінню правильно поєднувати слова у словосполучення та фрази, у результаті чого в подальшому вміти грамотно будувати речення для вільного спілкування та розуміння співрозмовника. Важливість самостійного читання для вивчення української мови як іноземної зумовлена тим, що дозволяє запам'ятати та переказати невеликий

за обсягом текст, тобто ознайомлення зі стандартними мовленнєвими блоками, що полегшує сприйняття та подальше відтворення тексту. Перед читанням тексту необхідно подати словник нових слів і висловів, що містить текст для читання. В кінці тексту доречно розмістити питання до тексту чи інші завдання для визначення викладачем рівня розуміння тексту й рівень розвитку мовленнєвої компетентності.

Висновки. Отже, можна дійти висновку, що для результативної самостійної роботи студентів під час вивчення української мови як іноземної у вищих навчальних закладах, необхідно використовувати такі види самостійної роботи як аудіювання, позааудиторне читання, а також завдання до прочитаного тексту чи вправи або тестові завдання різного рівня складності, який викладач має визначити для кожного іноземця-слухача підготовчого відділення індивідуально, виходячи з виявлених слабо засвоєних тем під час аудиторних занять, шляхом виконання завдань, що визначають рівень засвоєння окремих тем дисципліни. Це допоможе додатково активізувати увагу на складних для студента питаннях з конкретних тем.

Підсумовуючи викладене, окреслимо шляхи вдосконалення самостійної навчальної роботи

слухачів підготовчих відділень. Отже, передусім, це рівнева організація самостійної пізнавальної діяльності, а також формування інтересу до знань, творчого підходу до виконання навчальних завдань; комплексне використання сучасних технічних засобів, мережі Інтернет, використання сучасних гаджетів, зокрема навчальних програм і застосунків, що допоможуть самостійно опанувати українську мову як іноземну. Необхідно зауважити, що в попередніх наукових розвідках нами було висвітлено питання щодо використання прикладних програм смартфонів (застосунків) для вивчення української мови як іноземної [2, с. 457–460], а також ігрові технології навчання [3, с. 8–11]. Вважаємо за необхідне в подальшому розглянути застосування цих засобів і методів навчання під час самостійного вивчення української мови як іноземної. Об'єктом подальших досліджень у цьому напрямі можуть стати сучасні застосунки для смартфонів як один з поширених і зручних видів самостійної роботи студентів під час вивчення української мови як іноземної, а також доцільність і коригування їх використання студентами, оцінення отриманих результатів щодо засвоєння навчального матеріалу, фактична значущість для навчання тощо.

Список літератури:

1. Бурак В. Самостійність навчання як сучасний дидактичний принцип. *Наукові записки. Серія : Проблеми методики фізико-математичної і технічної освіти*. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. Вип. 4 (II). С. 11–16.
2. Гапонова Л.Є. Використання прикладних програм смартфонів для вивчення української мови як іноземної. *Молодий вчений*. 2020. № 5(81) травень. С. 457–460.
3. Гапонова Л.Є. Українська мова як іноземна : ігрові технології навчання. *Сучасні тенденції розвитку філології та лінгвістики : матер. II наук.-практ. конф. 29-30 травня 2020 року*, м. Київ. Херсон : Молодий вчений, 2020. С. 8–11.
4. Жуковський В.М., Сімак К.В. Роль самостійної роботи студентів першого курсу у процесі формування професійної мовленнєвої компетентності під час підготовки бакалаврів мовних спеціальностей. *Наукові записки. Серія “Філологічна”*. Острого : Нац. ун-т “Острозька академія”, 2016. Вип. 60. С. 141–144.
5. Котова А.В., Туренко Р.Л. Принципи організації самостійної роботи студентів та вимоги до її проведення. *Science Rise*. № 10/5(15)2015 / за ред. М.А. Георгіянц, Харків : Технологічний Центр, 2015. С. 75–77.
6. Жангазінова Р., Кусяк С. Українська мова для іноземців. Р. I. Фонетика : навч.-метод. посіб. для самостійної роботи іноземних студентів підготовчого відділення галузі знань 22 “Охорона здоров'я”. Львів : Львів. нац. мед. ун-т ім. Данила Галицького, 2017. 24 с.
7. Жангазінова Р., Кусяк С. Українська мова для іноземців. Р. II. Морфологія : навч.-метод. посіб. для самостійної роботи іноземних студентів підготовчого відділення галузі знань 22 “Охорона здоров'я”. Львів : Львів. нац. мед. ун-т ім. Данила Галицького, 2019. 118 с.
8. Жангазінова Р., Кусяк С. Українська мова для іноземців. Р. III. Синтаксис : навч.-метод. посіб. для самостійної роботи іноземних студентів підготовчого відділення галузі знань 22 “Охорона здоров'я”. Львів : Львів. нац. мед. ун-т ім. Данила Галицького, 2019. 18 с.

References:

1. Burak V. (2013) Samostiinist' navchannia yak suchasnyi dydaktychnyi pryntsyp [Independence of learning as a modern didactic principle]. *Naukovi zapysky. Series: Problems of methods of physical, mathematical and technical education*. Kirovograd: RIO KSPU named after Volodymyr Vinnichenko, vol. 4 (II), pp. 11–16.
2. Haponova L. (2020) Vykorystannya prykladnykh program smartfoniv dlya vyvchennya ukrayins'koyi movy yak inozemnoyi [Using smartphone applications to learn Ukrainian as a foreign language]. *Molodyy vchenyy*, no. 5(81) May, pp. 457–460.
3. Haponova L. (2020) Ukrayins'ka mova yak inozemna: igrovi texnologiyi navchannya [Ukrainian as a foreign language: game learning technologies]. *Modern trends in the development of philology and linguistics: materials of the II scientific-practical conference*. May 29-30, 2020, Kyiv. Kherson: Molodyy vchenyy, pp. 8–11.
4. Zhukovskiy V.M., Simak K.V. (2016) Rol' samostijnoi roboty studentiv pershoho kursu u protsesi formuvannia profesijnoi movlennievoi kompetentnosti pid chas pidhotovky bakalavriv movnykh spetsial'nostej [The role of independent work of first-year students in the process of formation of professional speech competence during the preparation of bachelors of language specialties]. *Naukovi zapysky. Philological series*. Ostrog: Nat. University “Ostroh Academy”, vol. 60, pp. 141–144.
5. Kotova A.V., Turenko R.L. (2015) Pryntsypy orhanizatsii samostijnoi roboty studentiv ta vymohy do ii provedennia [Principles of organization of independent work of students and requirements for its carrying out]. *ScienceRise*. № 10/5(15)2015 / edited by M.A. Georgianc. Kharkiv: Technology Center, pp. 75–77.
6. Zhangazynova R., Kussyak S. (2017) Ukrayinska mova dlya inozemciv. Ch. I. Fonetyka: navch.-metod. posib. dlya samostijnoi roboty inozemnyx studentiv pidgotovchogo viddilennya galuzi znan 22 “Oxorona zdorov'ya”

- [Ukrainian language for foreigners. Part I. Phonetics: a textbook for independent work of foreign students of the preparatory department of the field of knowledge 22 Health care]. Lviv: Lviv National University Danylo Halytsky Medical University, 24 p.
7. Zhangazynova R., Kusyak S. (2019) Ukrayinska mova dlya inozemciv. Ch. II. Morfologiya: navch.-metod. posib. dlya samostijnoyi roboty inozemnyx studentiv pidgotovchogo viddilennya galuzi znan 22 "Oxorona zdorov'ya" [Ukrainian language for foreigners. Part II. Morphology: a textbook for independent work of foreign students of the preparatory department of the field of knowledge 22 Health care]. Lviv: Lviv National University Danylo Halytsky Medical University, 118 p.
 8. Zhangazynova R., Kusyak S. (2019) Ukrayinska mova dlya inozemciv. Ch. III. Syntaksys: navch.-metod. posib. dlya samostijnoyi roboty inozemnyx studentiv pidgotovchogo viddilennya galuzi znan 22 "Oxorona zdorov'ya" [Ukrainian language for foreigners. Part III. Syntax: a textbook for independent work of foreign students of the preparatory department of the field of knowledge 22 Health care]. Lviv: Lviv National University Danylo Halytsky Medical University, 18 p.